

Van een 'stille lente' terug naar een b(l)oeiend (landbouw)

In 1962 publiceerde Rachel Carson haar ophefmakende boek 'Silent Spring', in het Nederlands vertaald als 'Dode Lente', waarin ze een lente zonder vogels en hun zang beschrijft, veroorzaakt door het gebruik van pesticiden. Ze had het over een onzichtbaar deken van pesticiden dat over het landschap uitgespreid lag. Toen ging het over direct toxische producten die voor vergiftiging zorgden. Hoewel daar de excessen (vermoedelijk) van zijn weggewerkt, is het verder verstillen van de lente sindsdien veel sluipender maar ook veel structureler gegaan. Die 'stille of dode lente' is nu een feit geworden in het grootste deel van het akkerland. Nog altijd door het gebruik van schadelijke gewasbeschermingsmiddelen samen met het verdwijnen van perceelsranden, kleine landschapselementen en overhoeken, met de vorming van grotere percelen zonder vruchtafwisseling, het ontbreken van resten van de oogst op de velden. Silent Spring is de situatie waarin we verzeild zijn geraakt.

We moeten hier lessen uit trekken en een gedurfd beleid voeren om dit te keren. Effectieve maatregelen voor een echt probleem, en niet zoals in het verleden halfslachtige of schijnmaatregelen die weinig resultaat opleveren, zoals dat vaak gold voor de laagdrempelige en kortlopende beheerovereenkomsten. We weten zeer goed hoe het anders kan. Een echt beleid is mogelijk. Meer zelfs, het is een opdracht voor de korte termijn: de kale landbouwvlaktes omtoveren tot een eldorado van leven en zorgen dat dit ook goed en relevant is voor de boer. Biodiversiteit kan op die manier ook de levensverzekering worden van onze voedselproductie. Want op dode aarde blijven de opbrengsten weg. Die terugkeer naar een levend landschap is een bereikbaar doel en kan zelfs binnen de komende planperiode van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2023-2027 al voor de omkering zorgen. In de onderstaande bijdrage worden daar concrete bouwstenen voor geleverd.

Akkervogels en akkernatuur verdwijnen

Bij de Corona-wandelingen hebben de mensen zeker het tierelieren van de veldleeuwerik gemist, tenminste, als ze daar nog herinneringen aan hadden. Want de jongeren van vandaag kennen alleen het huidige landbouwlandschap dat voor hen het referentiekader geworden is. Daar speelt het '*shifting baseline syndrome*'. Wat niet weet, niet deert. Wat wél telt, is dat mensen vaak pas een geluid opmerken en missen wanneer ze het niet meer horen – he, vroeger zongen hier toch vogels?

Vogels van het boerenland zijn sterk bedreigd. De ringmus was vroeger een algemene soort, nu een rode lijstsoort. Dat geldt nog meer voor bv. de zomertortel en grauwe gors. Met de kievit en de patrijs gaat het ook bijzonder slecht. De veldleeuwerik kon je vroeger vanop één plaats met 5 zangposten tegelijk horen

■ Ringmus in struweel. Nog niet zo lang geleden was de ringmus een algemene soort in het boerenland. Nu is het een rode lijstsoort geworden omdat de kwaliteit van de leefgebieden achteruitgaat. De ringmus heeft een mix van wilde zaden en struweel nodig. Dus geen kieskeurige soort. Als zelfs zulke iconische soorten met weinig eisen aan hun leefgebied verdwijnen, dan is dit een teken aan de wand. Foto Pierjan Deforce

landschap vol natuur en leven

zingen boven de velden. Nu is hij een zeldzaamheid geworden en staat op de rode lijst. De grauwe gors gaat – behoudens drastische maatregelen – de ortolaan, een andere soort van het cultuurlandschap, achterna: nl. status uitgestorven.

Zeker de echte soorten van het **open akkerlandschap** (OLA-soorten: zie kader Akkervogels in soorten) zijn de soorten die op dit ogenblik het meest achteruit gaan. Dat geldt niet alleen voor de typische vogels van het open akkerlandschap zoals de grauwe gors, de gele kwik, de veldleeuwerik, de graspieper, de Kievit. Het geldt evenzeer voor de akkerflora. Echte korenbloem, klaproos, kamille en hoge grassen zijn drastisch teruggevallen. Om nog niet te spreken van de typische akkerkruidengemeenschappen die gewoon verdwenen zijn. Uit onderzoek blijkt dat zowel het aantal soorten insecten drastisch afgenomen is als de biomassa aan insecten met meer dan 75% teruggevallen is t.a.v. de jaren tachtig. De akkergebieden zijn als het ware groene woestijnen geworden. Wist je dat er tegenwoordig meer biodiversiteit te vinden is in de (voor)stedelijke gebieden dan in vele landbouwgebieden?

Ook de soorten van het **agrarisch landschap met kleinschalige landschapselementen** (KLA-soorten: zie kader Akkervogels in soorten) zoals geelgors, roodborsttapuit, kneu, patrijs hebben het moeilijk in het boerenland en vechten tegen de rode cijfers. Op vele plaatsen in Vlaanderen is de geelgors verdwenen uit zijn van oudsher klassieke bolwerken. Gelukkig hebben we in onze leemstreek en de overgangen naar Zuid-Hageland met onze holle wegen nog een bolwerk voor deze soort, waar de soort het goed doet en hier en daar terug opleeft. Voorlopig althans, maar het blijft opletten geblazen.

De roodborsttapuit is van een soort van het agrarisch cultuurlandschap gekenmerkt door overhoekjes, bramenkoepels en struwelen, een soort geworden van onze valleien en natuurgebieden. Bolwerken zijn te vinden in de Gete-, Velp- en Demervallei.

De kneu is een typische zaadeter en is niet afhankelijk van zuiderse overwinteringsgebieden. Vroeger kon je eind april

■ **Drie kneuen en een geelgors op oude afsluiting. Een vertrouwd beeld uit de jaren '80 en vroeger. Nu uiterst zeldzaam. Door een groenblauwe dooradering van het landschap met stroken van wilde kruiden die in zaad mogen komen en met struweel moet dit terug een courant beeld worden.**
Foto Remar Erens

Akkervogels in soorten

OLA-soorten: soorten van open landschappen

Veldleeuwerik, Grauwe gors, Gele kwikstaart, Kievit, Rietgors, Blauwe en Grauwe Kiekendief verkiezen open landschappen zonder opgaande begroeiing als hoge hagen en bomenrijen. De achteruitgang bij deze groep is zeer sterk.

KLA -soorten: soorten van kleinschalige landschappen

Soorten als Geelgors, Ringmus, Patrijs, Zomertortel, Holenduif, Kneu, Putter, Grasmus verkiezen eerder kleinschalige landschappen met struwelen, holle wegen, graften, houtkanten, ruigten met struweel in de perceelsranden en overhoeken. In deze ruigten vinden we ook Roodborsttapuit.

■ LB - Gele Kwikstaart. Een typische soort van de open akkergebieden. Foto Remar Erens

■ MB - Veldleeuwerik. We missen steeds meer zijn zang boven de velden. Foto Jef Verhoeven

■ LO - Graspieper. Tot de jaren '80 een vrij algemene vogel van de valleien en het boerenland. Nu verdwenen in de streek.

Foto Michael Abts

■ MO - Blauwe kiekendief. Typische soort van de plateaus, in de winter laag jagend over de velden. Met de maatregelen in het kader van het Plan Kiekendief hebben we een zeer mooie winterpopulatie die 's avonds gezamenlijke slaapplekken opzoekt met concentraties tot 14 vogels. De blauwe kiekendief broedt jaarlijks in Haspengouw of het aangrenzend Waals gedeelte en is dus ook in het broedseizoen waar te nemen. Foto Karel Van Rompaey

■ R - Grauwe gors. Een uitstervende soort in het open akkerlandschap. Foto Pieter-Jan Alles

■ Akker met kruidenflora (op foto o.m. grootspiegelklokje, zuring, composieten, kamille). Vroeger algemeen en een rijke tafel voor de zaadetende akkervogels. Ook belangrijk voor de insecten samenhangend met deze flora en zo ook voor de insectenetende vogels. Vroeger algemeen, nu verdwenen. Foto Remar Erens

■ Veengebied Vierkensbroek in Scherpenheuvel-Zichem. Veengebieden slaan veel koolstof op, maar in Vlaanderen verdween de voorbije eeuw 75% van deze 'wetlands'. Dringend bescherming en herstel nodig. Foto Luc Vervoort

op elke weideafsluiting hele groepjes zingende en taterende kneuen waarnemen die zich te goed deden aan de zaden van de paardenbloem, en kon je in mei in de taluds van grazige holle wegen verschillende nesten zelfs kort bij elkaar vinden. De kneu komt uit een diep dal. Mogelijk als gevolg van beheerovereenkomsten voor akkervogels komt hij de laatste jaren in het broedseizoen hier en daar terug voor en zien we nu terug winterse concentraties.

Het boerenland (akkerland) terug omtoveren tot een eldorado van leven

Het is mogelijk om van het boerenland terug een bruisend land vol van leven te maken. De kansen en instrumenten zijn aanwezig (zie kader Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en kader Vlaams Strategisch Plan Gemeenschappelijk Landbouwbeleid). Het is kwestie om deze instrumenten ook efficiënt en effectief te willen inzetten en van de uitrol van de maatregelen een **zaak van algemeen belang** te maken. Dat kan door het niet langer over te laten aan een technisch besloten gremium van landbouwdeskundigen die nauw verbonden zijn aan de Boerenbond(familie) en maar één doelstelling hebben: nl het landbouwbeleid met de schaalvergroting en de verstrengeling met de agro-industrie zoveel mogelijk te laten zoals het nu is. Business as usual. Het vraagt moed en inzicht om landbouwers te verleiden en te ondersteunen tot **regeneratieve landbouw** die ons spaart van het verstikkende deken van pesticiden en stikstof. De meerwaarde hiervan zou de landbouwers toch goed in de oren moeten klinken. Met een landbouwgebied dat terug gonst van het leven, groeit ook het perspectief om aan draagvlak en respect te winnen die tot in de portefeuille kan gevoeld worden.

Perspectief Europese biodiversiteits- en Landbouwstrategie (F2F)

Het voortschrijdend inzicht over de nood aan een groene omslag in ons landbouwbeleid groeit gestaag. De vorig jaar goedgekeurde Europese biodiversiteitsstrategie en de landbouwstrategie F2F ('Farm to Fork' of 'Van boer tot bord') geven hier een hoopgevend perspectief. Het voorstel is om **30% van de landsoppervlakte** te bestemmen tot natuurgebied, en **binnen het agrarisch areaal 10%** ruimte voor natuur te voorzien. Lees goed: binnen het akkerareaal 10% niet-productieve ruimte met een natuurfunctie: *Space for Nature* (S4N)! Daarnaast zou ook het gebruik van pesticiden en gewasbeschermingsmiddelen met 50% moeten verminderen. Dit aangevuld met de uitrol van de Europese *Green Deal*, die op weg naar een koolstofvrije economie een **reductie van minimum 55% klimaatgassen** als tussendoel voor 2030 vooropstelt.

Daarom is het cruciaal dat ook de landbouwsector haar praktijken en grondgebruik bijstelt en afstelt op het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen. Naast bossen zijn het vooral **veengebieden en natte graslanden**, tenminste als ze nat blijven, die veel koolstof opslaan in de bodem. Immers: nat houden ze koolstof vast en droog geven ze koolstof af. Reden genoeg om rigoureuus onze veengebieden en valleigraslanden strikt te beschermen en te zorgen dat valleien en veengebieden nat blijven. Reden genoeg ook om niet langer toe te laten dat ze omgeploegd worden onder druk van de agro-industrie en grondspeculatie (een akker is landbouweconomisch beschouwd immers meer waard dan een grasland).

Schone intenties moeten omgezet worden in concrete maatregelen. Daar ligt dan ook het grote probleem, nl. dat de Biodiversiteitsstrategie, de strategie 'Van boer tot bord' (F2F) en de *Green Deal* nog niet vertaald zijn in wat nu voorligt in het programma voor het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor de periode 2023-2027.

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Het landbouwbeleid wordt bepaald door het Europees **Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB)**. Momenteel wordt het GLB voor de planperiode 2023-2027 uitgerold. Dit zal bepalen hoe het landschap er tegen 2027 zal uitzien. Het Europese Landbouwbeleid was in het verleden de motor van de landbouwontwikkeling met schaalvergroting zoals we die nu kennen, en ook de motor van de achteruitgang van de biodiversiteit in het agrarisch gebied, evenals het sterk verminderd aantal boeren. Het GLB bestaat uit 2 pijlers: pijler 1 met de inkomenssteun en marktordening met het zwaartepunt van het budget, en pijler 2 met het plattelandsbeleid waaronder o.m. de beheerovereenkomsten.

Het GLB zou moeten bijdragen aan de ontwikkeling van een toekomstbestendige en innovatieve landbouw in balans met natuur, milieu en klimaat. Maar wat nu het Europees Parlement

en de Raad van Ministers naar voren schuiven, werd nog bij elkaar geschreven door de vorige Europese Commissie. Ondertussen heeft de Commissie Von der Leyen zowel een *Green Deal*, een Biodiversiteitsstrategie en een *'Farm to Fork'*-strategie uitgeschreven. Als wat nu voorligt voor het GLB 2023-2027 goedgekeurd wordt, betekent dit dat de doelen van *Green Deal*, Biodiversiteitsstrategie en *'Farm to Fork'* niet gerealiseerd kunnen worden. Dit is des te duidelijker daar landbouwuitgaven in de begroting circa een derde van het totale Europese budget, nl. een budget van circa € 58 miljard/jaar bedragen.

Momenteel is er zgn. trilateraal overleg tussen de Europese Commissie, de Europese Ministerraad en het Europees Parlement om het nieuwe GLB 2022-2027 vast te stellen waarbinnen de lidstaten hun beleid verder moeten uitwerken in een strategisch plan.

■ Van links naar rechts...

■ **Kievit.** Gaat de laatste jaren pijlsnel achteruit door het gebrek aan broedsucces in de intensief bewerkte akkers. Nochtans is de kievit een icoon in het landschap. Winterse groepen op de plateaus en in de lente buitelandse kievit in de lucht maken deel uit van het boerenland. Dat moet zo blijven. Foto Remar Erens

■ **Putter.** Gelukkig één soort die de laatste jaren kon uitbreiden. Is een soort die fijne zaadjes nodig heeft. De wintervoeding in de tuinen heeft de putter geholpen. Daarbuiten is deze soort afhankelijk van kleine wilde zaden en komt veel voor op kaardenbol, wilde chicorei, kliezen enz. Foto Josse Abts

■ **Geelgors, wijfje.** Zie commentaar bij de foto p. 10. Foto Michael Abts

■ **Roodborsttapuit.** Vogels van open tot halfopen, vaak droge terreinen met enige struweelopslag of hoog opschietende kruiden. Foto Yves Adams - Vilda

■ **Winterse groep kneuen.** De kneu was tot de negentiger jaren een algemene vogel van het landbouwgebied die je in het broedseizoen kon horen op elke afsluitingsdraad van weilanden en zien foerageren bv. op zaden van paardenbloem. Het is een uitsluitende zadeneter, die ook zijn jongen met zaden grootbrengt. De laatste jaren zien we terug winterse concentraties kneu op de overjarige mosterdzaden en andere fijne wilde kruidenzaden in de akkerstroken van het Plan Kiekendief. Het behoud van deze soort is mogelijk door te kiezen voor een groenblauwe dooradering van het landschap met kruidenrijke stroken en struweel. Foto Jef Verhoeven

■ **Grauwe kiekendief met prooi: tafereel op het plateau. De grauwe kiekendief staat op de bijlage van de Europese Vogelrichtlijn waarvoor Vlaanderen verantwoordelijk is voor een goede instandhouding. Met het Plan Kiekendief wordt daaraan gewerkt. In het Groningse akkerplateau hebben deze maatregelen tot een stabiel broedsucces geleid. Foto Freek Verdonck**

Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid lost verwachtingen Green Deal en Biodiversiteitsstrategie vooralsnog niet in

In wat nu het Europees Parlement en de Raad van Ministers voorstellen als het toekomstig Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is de breuk met het beleid van het verleden en de resolute keuze voor de koppeling met de *Green Deal* en de Biodiversiteitsstrategie (nog) niet gebeurd. De komende maanden zal duidelijk worden of het de Europese Commissie ernst is met de *Green Deal* en de Biodiversiteitsstrategie. De cruciale vraag is of de Commissie er nog in zal slagen om wat nu voorligt als ontwerp Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (zie kader: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid) om te buigen. Met de actie *'WithdrawntheCap'* doet de milieubeweging een oproep aan de Commissie om het huidige GLB-voorstel van tafel te vegen of grondig bij te stellen.

Het budget van het Europees Landbouwbeleid bedraagt jaarlijks € 58 miljard en vertegenwoordigt één derde van het totale EU-budget. Het is ondenkbaar dat de Commissie zou instemmen met het huidige voorstel Gemeenschappelijk Landbouwbeleid dat niet te verzoenen is met haar eigen *Green Deal* en die zelfs onmogelijk maakt. Laat staan dat zo de reductie van minimum 55% uitstoot broeikasgassen tegen 2030 zou worden gehaald. In het voorjaar 2021 zal hierover duidelijkheid komen. Maar ondertussen moeten we niet stilzitten en van elke gelegenheid gebruik maken om de Europese Commissie op te roepen consequent te zijn met zichzelf.

Vlaams Strategisch Plan als toepassing Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Europa geeft steeds meer marges aan lidstaten om het GLB op maat verder uit te werken. Voor eind 2021 zal **Vlaanderen haar eigen strategisch plan** en aanpak uitwerken en aan de Europese Commissie voorleggen. Dat plan moet helder maken hoe Vlaanderen aan de vier doelen van het Europees Landbouwbeleid wil voldoen:

- een duurzame landbouw met verzekerde voedselvoorziening
- realisatie van natuur-, milieu- en klimaatdoelen
- een leefbaar platteland
- innovatie en kennisdeling

Hier zijn hoofdzakelijk minister Hilde Crevits (directe inkomenssteun in pijler 1 en ondermeer investeringssteun en innovatie in pijler 2) en ten dele minister Zuhal Demir

(plattelandsbeleid en beheerovereenkomsten uit pijler 2) aan zet. Dit Vlaams Strategisch plan zal ook een MER-procedure met daarbij horend openbaar onderzoek en een zgn. passende beoordeling (afweging of het strookt met de doelstellingen van de Europese Habitatrichtlijn) doorlopen. Gezien het agrarisch gebied circa 50% van de oppervlakte van Vlaanderen (1 350 000 ha) beslaat, is dit wel **cruciaal voor de toekomst van natuur en landschap** in Vlaanderen, en dat tot in elke gemeente.

Ecoregelingen, randvoorwaarden en inkomenssteun

In **pijler 1** van het Europees Landbouwbeleid wordt de inkomenssteun aan de landbouwers geregeld. Hiervoor wordt in de planperiode in Vlaanderen jaarlijks ca. € 250 miljoen voorzien. Om in aanmerking te komen voor deze inkomenssteun moeten **randvoorwaarden** nageleefd worden, zoals respect voor de wetgeving ter bescherming van het milieu en de natuur en respect voor een goede landbouw- en milieupraktijk. Dat betekent concreet dat het natuurvergunningbesluit moet nageleefd worden en dat er dus geen kleine landschapselementen, holle wegen, taluds enz. mogen vernietigd worden. Maar ook dat geen blijvend grasland in natuurgebied mag gescheurd en omgezet worden naar akker. In het verleden en tot op de dag van vandaag werden deze voorwaarden niet steeds gehandhaafd (zie p. 26 van dit tijdschrift: een voorbeeld van scheuren grasland in natuur- en veengebied rond Wissenbos in de Getevallei).

Momenteel wordt het systeem van de randvoorwaarden uitgewerkt. Deze lijst is zeer bepalend voor de toekomst van natuurwaarden in het landbouwgebied. Ook het beleid rond de **controle en de handhaving** hierrond is zeer essentieel. Het kan niet langer dat de voorwaarden zoals vandaag het geval is, vooral geboetseerd zijn om iedereen vlot onder de lat te laten doorlopen. De inkomenssteun met zijn randvoorwaarden kan gekoppeld worden aan zgn. **ecoregelingen**. Dit zijn regelingen met het oog op de versterking van biodiversiteit, versterking van de landschappelijke kwaliteit, vermindering van het gebruik van pesticiden en gewasbeschermingsmiddelen, en de landbouw als klimaatbuffer. In pijler 1 gaat het uitsluitend om middelen vanuit het Europees Landbouwbeleid. Als dit gebeurt, kunnen sprongen vooruit gemaakt worden naar een **natuurinclusieve** landbouw en een milieu- en natuurbasiskwaliteit geldend voor heel het akkerareaal (zie kader Vlaams Strategisch Plan, voor invulling pijler 1 van het Europees Landbouwbeleid).

Beheerovereenkomsten nieuwe stijl

Voor het bereiken van een specifiek hoge natuurkwaliteit, veiligstellen van de Habitatgebieden en voor soortenbeschermingsprogramma's zoals Plan Kiekendief, Plan Hamster, Plan Weidevogels, Plan Zomertortel of de versterking van de populatie van de grauwe gors kan bovenop de basismaatregelen uit pijler 1 via pijler 2 met **beheerovereenkomsten nieuwe stijl** een programma op maat uitgerold worden dat gericht is op **concrete en meetbare resultaten**. Efficiëntie en resultaatgerichtheid moeten het doel zijn, een performante begeleiding door ervaren ecologen het middel. De tijd van de laagdrempelige en weinig effectieve beheerovereenkomsten tegen erosie en tegen nitraatuitspoeling ligt achter ons, dat zijn evidente 'goede landbouw- en milieupraktijken' die hun plaats hebben in de randvoorwaarden en coregelingen van de 1^e pijler. Bij de maatregelen van pijler 2 gaat het om 57% milieumiddelen en 43% middelen uit het Europees landbouwbeleid.

Een beeld van een levend land: goed voor biodiversiteit, goed voor klimaat, goed voor waterbeheer, goed voor landschapsbeleving.

Vaste natuurinfrastructuur en groenblauwe dooradering van agrarisch landschap nodig

De *Stille Lente* (*Silent Spring*) terug ombuigen tot een bruisend land vol met leven. Dat kan door resoluut te kiezen voor een vaste natuurinfrastructuur in agrarisch gebied met het behoud en de versterking van de kleine landschapselementen: bermen,

■ Taluds doorheen het agrarisch landschap: aanzet voor een groenblauwe dooradering, goed voor biodiversiteit en voor erosiebestrijding. Foto Hugo Abts

struwelen, hagen, holle wegen, taluds, overhoeken en buffers rond grachten en watergangen. Deze vaste natuurinfrastructuur moet de basis vormen voor een **groenblauwe dooradering** van het landschap.

Waaruit kan die **vaste natuurinfrastructuur** zoal bestaan?

Uit struwelen met laagblijvende struiken als rode kornoelje, kardinaalsmuts, wilde liguster, rozensoorten en sleedoorn, en daarbij bramenkoepels en ruigten, afgewisseld met overjarige begroeiing van wilde zaaddragende kruiden en grazige vegetatie. Ook behoud van brede bermen, taluds en holle wegen met een brede schouder en opgaande begroeiing en ruigere stroken die niet elk jaar kaalgeschoren worden, aangevuld met veldbosjes en verspreide natuurgebieden. Het behoud van permanent grasland met poelen en afgeboord met hagen. Dat alles vormt de basis voor de biodiversiteit in landbouwland.

■ Geelgors, een soort van het boerenland met enig struweel, taluds met sleedoorn of andere struiken en holle wegen. De geelgors, die bekend is omwille van het zingen van de 5^e symfonie van Beethoven, was vroeger een heel algemene vogel in een groot deel van het verspreidingsgebied. In de Kempen en het Hageland is hij de laatste paar decennia sterk verminderd maar in Zuid-Hageland/Brabants Haspengouw met de holle wegen heeft hij standgehouden. Hier profiteert de geelgors in de winter van 'Graan voor gorzen', overjarig graan dat in de winter ongeogst blijft staan in de aar, waar vanaf de 2^e helft van de winter concentraties van gorzen kunnen waargenomen worden. Momenteel schijnt ook de populatie elders over haar dieptepunt heen. Foto Remar Erens

■ **Aanzet voor groenblauwe dooradering van het agrarisch landschap met brede taluds van grazige vegetatie afgewisseld met struweel. Beeld Plateau van Honssem, Opveld. Foto Jules Robijns**

Het kan allemaal gerealiseerd door een **gecombineerde inzet** van het **randvoorwaardenbeleid**, van de **ecoregelingen** (beide pijler 1) en de beheerovereenkomsten nieuwe stijl (pijler 2), en door de invulling van de natuurtaakstelling met de actieve ontwikkeling van de 10% natuurstroken via de voorziene investering in niet-productief areaal (*Space for Nature*).

Zo'n landschap is **attractief** en biedt een antwoord op de behoefte aan landschapsbeleving, functioneert als een **klimaatbuffer** en levert een bijdrage aan het **voorkomen van verdroging**. De vaste natuurinfrastructuur kan ook dienen als **buffer tegen erosie** doordat ze de hydraulische ruwheid verhoogt en dus de afvloe

van sediment van het akkerland tegengaat. De bredere buffering met overjarige vegetatie, ruigte en enkele lage struweelsoorten tot 5 m aan weerszijde van **waterlichamen** is goed voor de biodiversiteit en verhindert de instroom van sediment en nutriënten. Hierdoor worden stroomafwaarts grote kosten uitgespaard bij het ruimen van waterlopen, waar de toevoer van sediment en een overdaad aan nutriënten een groot probleem vormen. Op die manier wordt ook een bijdrage geleverd aan de ecologische doelstelling van de **Kaderrichtlijn Water** waaraan alle waterlichamen verplicht moeten voldoen tegen uiterlijk 2027 (we zouden het soms vergeten in Vlaanderen).

Vlaams Strategisch Plan voor invulling pijler 1 van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Voor eind 2021 moet de Vlaamse Regering een ontwerp Vlaams Strategisch plan Uitvoering Gemeenschappelijk Landbouwbeleid aan de Europese Commissie ter goedkeuring voorleggen.

In Pijler 1 (verantwoordelijke minister: Hilde Crevits) met het grootste deel van het budget wordt de inkomenssteun voor een totaal bedrag van € 250 miljoen/jaar ingevuld. Meer dan 20 000 duizend landbouwbedrijven in Vlaanderen krijgen deze inkomenssteun. Deze inkomenssteun is gebonden aan een reeks **voorwaarden** om ze te kunnen verkrijgen (de zgn. **conditionaliteit**). Eén van de voorwaarden is het respect voor de Europese en Vlaamse natuurwetgeving met het behoud in een goede staat van instandhouding van de Europese Habitatgebieden en respect voor de Vlaamse natuur- en milieuwetgeving. Het zwakke punt in het verleden was dat bv. het laten verdwijnen van beschermd grasland (in ecologisch kwetsbaar gebied), het vernietigen van veen, moerassen, kleine landschapselementen, taluds, holle wegen, het toeploegen van bronhoofden, respect voor de teeltvrije zone langs waterlopen enz. amper aanleiding gaven tot sancties, nl. vermindering en bij herhaling terugvordering van inkomenssteun.

De **systematische handhaving** zou een krachtig instrument zijn voor het behoud van KLE's en natuurelementen in het agrarisch

gebied. Bij het Vlaams Strategisch plan zou hier een duidelijk beleid rond moeten ontwikkeld worden, evenals rond een doeltreffende bescherming van venen, moerassen en het huidige areaal permanent grasland. Dit is alleszins cruciaal zowel voor het klimaatbeleid en de koolstofopslag als voor het behoud van de biodiversiteit. De conditionaliteit zou een zeer belangrijkste **horizontale hefboom voor behoud landschap en biodiversiteit kunnen zijn**. Daarom moet de conditionaliteit zeer strikt, controleerbaar en sanctioneerbaar geformuleerd worden om tot de invulling te komen van publieke middelen voor publieke diensten bij de directe inkomenssteun.

Naast de inkomenssteun worden onder pijler 1 met min 20% (of beter 30%) van het budget inkomenssteun zijn ook ecoregelingen voorzien waarbij landbouwers een **extra vergoeding** krijgen voor maatregelen die een bijdrage leveren aan het klimaat en de biodiversiteit. Belangrijk is dat deze maatregelen een **effectieve bijdrage** leveren aan de klimaat- of biodiversiteitsdoelstellingen, en geen te lage drempelinstapregelingen zijn die al gedekt zijn door wettelijke bepalingen of goede landbouwpraktijken en die voor klimaat en biodiversiteit geen bijkomende toegevoegde waarde opleveren.

Bovenstaande is reden genoeg om het Vlaams Strategisch plan met een vergrootglas op te volgen.

■ Naaldenkervel, zeldzame soort kenmerkend voor de akkerkruidengemeenschap op beheerde kruidenakker in Ezemaal.
Foto Jules Robijns

Trendbreuk met vorige uitvoeringsprogramma's noodzakelijk

De maatregelen uit de vorige planperiodes van het GLB waren niet effectief om de biodiversiteitscrisis binnen het agrarisch gebied te keren. De **urgentie** om het probleem structureel aan te pakken wordt erkend zowel in de EU Biodiversiteitsstrategie, de Green Deal, de F2F-strategie. Het wordt duidelijk dat de verschillende doelen: herstel biodiversiteit, toepassen Kaderrichtlijn Water, het voorkomen van erosie en verdroging... met de huidige aanpak van business as usual niet gehaald worden. De **nood aan een trendbreuk** is nooit zo duidelijk en dringend geweest. De kansen zijn er om het nu anders te doen met de inzet van de instrumenten en de aanzienlijke middelen uit het nieuwe programma 2023-2027 Vlaamse uitvoering GLB.

Ondanks deze opportuniteiten botst de effectieve omzetting in het Vlaams landbouw- en plattelandsbeleid op de inertie en de weerstand van het **gevestigde landbouwsysteem**. Net zoals deze belangen geleid hebben tot een **laks vergunningenbeleid**, bv. qua vestiging van niet-grondgebonden megastallen. Gevolg: een kilometershoog stikstofprobleem dat de hele milieugebruiksruimte opvult, wat dreigt te leiden tot een blokkering van de Vlaamse economie. De recente reeks rond deze materie in De Standaard heeft het probleem voor de hele samenleving blootgelegd. Hetzelfde verhaal geldt voor de grondwateronttrekkingen (zie p. 14 van dit tijdschrift).

Het zijn deze inerte krachten die nu moeten overwonnen worden om tot de trendbreuk voor biodiversiteit en tot een levend landbouwland te komen. Die kan er maar komen als dit beleid niet langer louter behandeld wordt in een klein technisch cenakel waarin de actoren maar één bekommernis hebben: het huidige landbouwbeleid en -model zoveel mogelijk behouden en enkel greenwashingsmaatregelen accepteren. Verandering is mogelijk als het GLB en het Vlaams Strategisch Plan GLB opgetild worden tot een fundamenteel maatschappelijke zaak die de toekomst voor boeren, milieu, natuur en klimaat tezamen oplossingsgericht aanpakt. Het draagvlak is er, dat bewijzen vandaag de coronawandelingen in de natuur die we massaal doen, gecombineerd met de stijgende ledencijfers van milieu en natuurverenigingen. Maar ook steeds meer boeren zien perspectief in een groenere omslag van hun bedrijf.

Levend land met gelukkige boeren en leefbare boerderijen Een land vol biodiversiteit en als klimaatbuffer Het kan. Het kan nu.

Het is tijd om het tij te keren. We weten hoe. Laat ons er nu aan beginnen. Een levend land met gelukkige boeren en leefbare boerderijen, zingende leeuweriken, melodieën van kneuen, dansende gele kwikken, buitelandse kieviten, geelgorzen die de vijfde symfonie van Beethoven zingen, grauwe gorzen met hun sleutelgeluiden, ringmussen terug aanwezig in elk struweel, en verspreid over het land in de iets ruigere overhoekjes een koppel roodborsttapuit. Terug zomertortels! Allemaal dingen van nog niet zo lang geleden, die morgen terug kunnen komen dankzij een leefbare landbouw met verbrede doelstelling. Het kan als je ziet wat er bv. in het kader van Plan Kiekendief op het plateau van Honsem gebeurt en de resultaten die het oplevert.

We moeten opkomen voor een **nieuw Europees Landbouwbeleid en de Vlaamse invulling hiervan** die deze maatschappelijke problemen gecombineerd aanpakt. De randvoorwaarden van goede milieu- en landbouwpraktijk die moeten garanderen dat kleine landschapselementen behouden blijven en dit gekoppeld aan de directe inkomenssteun, de ecoregelingen, de ruimte voor natuur (10% Space for Nature) die verplicht in het agrarisch areaal moet gerealiseerd worden, en op resultaat afgerekende beheerovereenkomsten, kunnen ons echt op weg helpen om te komen tot een 'levend land' i.p.v. een land met een 'stille lente'. Zou dat niet prachtig zijn!

Alleszins de moeite om vanuit Natuurpunt de komende periode alles op alles te zetten om dit toekomstbeeld realiteit te maken.

■ Zeldzame akkerflora op beheerde kruidenakker in Ezemaal. Foto Jules Robijns

■ Overstaand graan dat in de korrel en aar blijft staan doorheen de winter lokt in de winter concentraties geelgorzen, rietgorzen, ringmussen en ook grauwe gorzen. Belangrijk voor het behoud van deze vogelpopulaties in het boerenland. Foto Freek Verdonckt

